

قزاقستان و ایران؛ جاده برای انتقال انرژی هموارتر می‌شود؟

قالب سوآپ نفت، از مسیر ایران که جزء اقتصادی‌ترین راه‌ها است نفت مورد نیاز پالایشگاه‌های شمال ایران در تهران و تبریز را تأمین کند و در عوض معادل آن را برای صادرات به بازارهای آسیا در خلیج فارس بازپس بگیرد. مرکز اطلاعات انرژی آمریکا پیش‌بینی کرده است، تولید نفت دریای خزر تا سال ۲۰۱۵ به ۴ میلیون و ۳۰۰ هزار بشکه در روز خواهد رسید که با توجه به ظرفیت اندک خطوط انتقالی کنونی و تلاش کشورهای منطقه برای تنوع بخشی به مسیرهای صادراتی انرژی خود برای پرهیز از وابستگی به روسیه ایران پیشنهاد انتاق نفت و گاز خزر نشینان را به روش سوآپ پیشنهاد کرده است. هم‌اکنون ۱۵۰ هزار بشکه از نفت قزاقستان از طریق خط لوله نکا-تهران سوآپ می‌شود و وزارت نفت ایران می‌خواهد این میزان را به سه تا چهار برابر افزایش دهد. غلامحسین نودری وزیر نفت ایران می‌گوید: علاوه بر انجام سوآپ نفت خام قصد داریم بخشی از نفت خام تولید شده در میدان کاشگان را برای تأمین خوراک پالایشگاه ۳۰۰ هزار بشکه ای کاسپین مورد استفاده قرار دهیم. او با تأکید بر اینکه با نهایی شدن بخشی از مذاکره دو کشور رواط ایران و قزاقستان در زمینه همکاری‌های نفت و گاز ارتقا پیدا خواهد کرد، تأکید می‌کند: یکی از سیاست‌های راهبردی وزارت نفت توسعه همکاری‌های نفتی خود با کشورهای حاشیه دریای خزر برای افزایش سهم سوآپ و ترانزیت از خاک ایران است.

رؤیای دیرین برای راهیابی به آب‌های آزاد

نه روسیه که دیگر کشورهای آسیای میانه همچنان در انتظار تحقق رؤیای دیرین خود بر سر امکان دسترسی به آب‌های آزاد نشسته‌اند و از اهداف استراتژیک کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز محسوب می‌شود. تا آنجا که در سال ۱۳۷۶ طرح دسترسی کشورهای آسیای مرکزی به آب‌های آزاد و ارتباط آسیا و اروپا در دستور کار کمیسیون توسعه اقتصادی و اجتماعی آسیا و اقیانوسیه قرار گرفت و دست‌کم دو مسیر مشخص شد. مسیر اول از جنوب، انتخاب میان پاکستان و ایران به عنوان گذرگاه به آب‌های خلیج فارس و مسیر دوم از شرق با اتصال قزاقستان به دریا از طریق چین بود. البته راه‌های دیگری هم وجود دارد و کشورهای آسیای

نظربایف رئیس‌جمهور قزاقستان از سال ۲۰۰۵ در چرخشی استراتژیک درصدد برآمده است که با گسترش روابط خود با چین و ایران از سلطه و نفوذ روس‌ها در راه انتقال انرژی و البته امور داخلی بکاهد و از این‌رو مهمترین راه‌های انتقال نفت از قزاقستان به دلیل عدم دسترسی این کشور به آب‌های آزاد، مسیر روسیه، چین و ایران از طریق سوآپ و مسیر آذربایجان به وسیله کشتی است. از طرف دیگر قرار داشتن قزاقستان در حاشیه شمالی دریای خزر و وجود منابع غنی انرژی در این کشور، به یکی از مناطق پراهمیت برای قدرت‌های بزرگ تبدیل شده است و ایران قصد دارد با تحقق اهداف خود و ساخت خط لوله نکا-جاسک به طول بیش از ۱۵۰۰ کیلومتر و عبور ۵۰۰ تا یک میلیون بشکه از نفت دریای خزر، قدرت چانه‌زنی و اثرگذاری خود را تا حد زیادی تقویت کند.

قزاقستان واقع در آسیای میانه از شمال با روسیه، از غرب با چین، در جنوب شرق با قرقیزستان، در جنوب با ازبکستان و در جنوب غربی با ترکمنستان همسایه است و مرز مشترک با ایران ندارد. هم‌اکنون قزاقستان با تولید نفت خام از حوزه تنگیز و حوزه عظیم نفتی کاشگان که به باور بسیاری از تحلیلگران بزرگترین میدان نفتی در خارج از منطقه خاورمیانه و بزرگترین اکتشاف نفتی در سی سال گذشته است، سعی در جستجوی مسیرها و بازارهای جدیدی برای صادرات انرژی خود دارد. از این رو با وجود تلاش برای رهایی از سلطه کرملین در مسیرهای ترانزیت انرژی، به نیت سیاسی واشنگتن نیز با دیده تردید نگاه می‌کند. در حال حاضر قزاقستان در میان کشورهای مستقل همسود (CIS) مقام نخست را در جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد، همچنین کشف و استخراج نفت در میدان عظیم کاشگان که ذخایر آن در حدود ۹ میلیارد بشکه ارزیابی می‌شود، درآمدهای ارزی این کشور را تا حد زیادی افزایش خواهد داد. قزاقستان در صدد است تولید نفت خود را از روزانه یک میلیون و ۳۰۰ هزار بشکه کنونی به روزانه ۳ میلیون بشکه تا سال ۲۰۱۵ افزایش دهند و این افزایش حجم نیازمند مسیرهای جدیدی برای انتقال نفت و انرژی است. بنابراین قزاقستان از یک سو سعی دارد مقداری از نفت خود را با خط لوله به چین صادر کند و از سوی دیگر در

قزاقستان در جستجوی راهی است تا بتواند دور از سلطه روس‌ها به آب‌های آزاد و بازارهای انرژی دنیا دست پیدا کند و ایران نیز پیشنهاد مشخص انرژی خود را بار دیگر پیش‌روی قزاق‌ها گذاشته است. سفر محمود احمدی‌نژاد و همراهانش به ویژه غلامحسین نودری به آستانه پایتخت جدید قزاقستان و دیدار با نورسلطان نظربایف این پرسش را ایجاد می‌کند که آیا دو کشور بر سر رژیم حقوق دریای خزر و برداشت از منابع انرژی از یک سو و انتقال انرژی از قزاقستان به خلیج فارس به نتایج مشخص رسیدند؟ و مهم‌تر این که قزاق‌ها در صورت سفر آتی باراک اوباما به آسیای میانه و دیدار از این کشور آیا مواضع خود را در برابر ایران تغییر خواهند داد؟

مذاکرات احمدی‌نژاد با نظربایف در فروردین ۸۸ به طور مشخص در عرصه انرژی کانون توجه تحلیل‌گران بود تا ببینند دو طرف گامی نو را در جهت تقویت مناسبات انرژی برمی‌دارند. بیانه مشترک دو رئیس‌جمهور تأکید دارد که حل هر چه سریعتر مسایل حقوقی دریای خزر موجب تحکیم روابط دوستانه، گسترش همکاری همه جانبه کشورهای ساحلی، تأمین امنیت و حفظ ثبات در این منطقه می‌شود و همه مسایل مربوط به دریای خزر انحصاراً باید توسط کشورهای ساحلی حل و فصل شود. قزاق‌ها البته برداشت از منابع انرژی دریای خزر را سال‌ها پیش شروع کرده‌اند اما مشکل آنها این است که برای انتقال انرژی تا کی و کجا باید وابسته به سیاست‌های کرملین باشند؟ ایران پیشنهاد شفاف سوآپ نفتی را مطرح کرده است هرچند قزاقستان هم‌اکنون بخش از نفت از طریق سوآپ با ایران به مشتریان خود در خلیج فارس تحویل می‌دهد اما درباره همکاری بیشتر و انتقال بیشتر از طریق سوآپ تردید دارد و شاید بیش از همه تردیدش به تأثیر و تعامل با سیاست‌های کاخ سفید نیز برمی‌گردد.

گذشته از مذاکره ایران و قزاقستان بر سر ساخت اسکله، کشتیرانی، سوآپ نفت، ساخت خط لوله نکا به بندر جاسک و حل مسائل مربوط به دریای خزر، سند همکاری برای تأسیس شرکت نفتکش مشترک، را امضاء کرده‌اند.

آمریکا و سیاست جدید انرژی

معقول است. اما به عقیده بن لیبرمن، کارشناس انرژی بنیاد هریتیج، چاو نباید مرتکب اشتباه شده و در اوپک این احساس را ایجاد کند که کاهش دوباره تولید آن برای آمریکا اهمیتی ندارد.

اوپک پیش از این با کاهش تولید نفت به میزان چهار میلیون و ۲۰۰ هزار بشکه در روز موافقت کرده است تا بدین وسیله با کاهش پیوسته قیمت‌های نفت مقابله کند. همچنین کشورهای عضو این سازمان گفته‌اند که ممکن است باز هم تولید خود را کاهش دهند. کارشناسان معتقدند که افزایش دوباره قیمت‌ها می‌تواند بهبود وضعیت اقتصادی جهان را با مانع روبه‌رو کند. لیبرمن می‌گوید: چاو باید می‌گفت به نفع مردم آمریکا است که اوپک دوباره تولید خود را کاهش ندهد. بیل ریچاردسون، آخرین وزیر انرژی دولت دموکرات‌ها که در حال حاضر فرماندار نیومکزیکو است تا آنجا پیش رفت که در جریان یکی از نشست‌های اوپک در آخرین لحظات نشست اعضای این سازمان در مورد پرهیز از کاهش تولید نفت با آنان به رایزنی پرداخت. اما در شرایطی که تولیدکنندگان نفت به دلیل کاهش قیمت‌ها و کاهش تقاضا از کاهش درآمدهای نفتی خود رنج می‌برند، حتی اگر چاو موضع سرسختانه‌ای اتخاذ می‌کرد، در مورد اینکه اوپک در نشست خود چه تصمیمی باید بگیرد، قدرت مانور اندکی می‌داشت.

جری تیلور در مؤسسه کاتو می‌گوید: وظیفه اوپک به حداکثر رساندن درآمدهای نفتی است و شواهدی وجود ندارد که تشویق و ترغیب آمریکا توانسته باشد اوپک را از این کار بازدارد. وی معتقد است: سیاست ناله کردن، خواهش کردن، تهدید کردن و اوقات تلخی، مایوس‌کننده و مخرب است. وی می‌گوید: این بدان معنا نیست که چاو درک درستی از موضوع ندارد، بلکه به آن دلیل است که چاو یک سیاستمدار نیست و برای یک وزیر انرژی به هیچ وجه بد نیست که سیاست را به کسان دیگری واگذارد.

منبع: روتترز

گویا سیاست انرژی دولت اوباما در مقایسه با دولت‌های قبلی تغییر کرده است. به نظر می‌رسد سخنان اخیر استیون چاو، وزیر انرژی آمریکا بیانگر تغییری ژرف در سیاست انرژی این کشور باشد. شواهد گویای آن است که سیاست جدید آمریکا در زمینه انرژی بر دوری‌گزیدن از تمرکز بر اوپک و عرضه نفت استوار است. همچنین به نظر می‌رسد وزارت انرژی آمریکا برنامه جدیدی را در دستور کار قرار داده است که هدف آن کاهش تقاضای نفت و افزایش نقش انرژی‌های جایگزین در داخل است. وزیر انرژی آمریکا اخیراً با گفتن اینکه اوپک در "حوزه" مسئولیت‌های شغلی وی قرار نمی‌گیرد، موجبات شگفتی بسیاری را فراهم آورد. وی همچنین تأیید کرد که از موضع دولت آمریکا در قبال تصمیم احتمالی اوپک در مورد کاهش دوباره تولید اوپک در نشست ۱۵ مارس (۲۵ اسفند) بی‌اطلاع است. این اظهارات در تضاد آشکار با مواضع برخی وزیران انرژی پیشین آمریکا است که به طور معمول در مورد افزایش عرضه نفت اوپک با اعضای این سازمان رایزنی می‌کردند. سخنان چاو همچنین از شواهد بیشتری حکایت دارد مبنی بر اینکه این فیزیکیان برنده جایزه نوبل در وزارت انرژی آمریکا اقدام به سنت‌شکنی کرده است. جیم ریترباخ، رئیس مؤسسه "ریترباخ اند آسوشیتدس" در گالنا در ایلی نویز، می‌گوید: ما بیش از ۴۰ سال است که با اوپک کلنجار رفته‌ایم و در کنترل آنان هیچ دستاوردی نداشته‌ایم. وی می‌افزاید: چاو، وزیر انرژی جدید آمریکا نشان داده است که قصد ندارد بر نفت خاورمیانه تأکید کند و روشن است که ما به سوی مسیر سبتری (استفاده بیشتر از انرژی‌های تجدیدپذیر) در حرکتیم.

در حالی که دیگران برای تأمین تقاضای فزاینده نفت آمریکا بر تضمین واردات و افزایش تولید در داخل تأکید دارند، وزیر انرژی جدید آمریکا گفته است که وی بر نقش بیشتر انرژی‌های تجدیدپذیر، ارتقای راه‌های صرفه‌جویی در انرژی و مبارزه با گرم شدن هوا تأکید خواهد کرد. استیون چاو هفته گذشته با اشاره به بودجه جدید دولت اوباما گفت: سرمایه‌گذاری در پژوهش‌های نوین، احداث خانه‌ها و شرکت‌هایی که کارایی انرژی بیشتری دارند و استفاده از سایر انرژی‌ها از جمله انرژی خورشیدی، انرژی بادی، توده‌های زیستی و سایر انرژی‌های پاک، ... به تضمین اینکه آمریکا یک بار دیگر جهان را به سوی مقابله با چالش‌های اقتصادی، انرژی و آب و هوایی جهان سوق خواهد داد، کمک خواهد کرد. اشتفانی مولر، سخنگوی وزارت انرژی آمریکا می‌گوید: دولت آمریکا امیدوار است تغییر جهت در سرمایه‌گذاری، میلیون‌ها شغل ایجاد کند و در همان حال وابستگی کشور را به نفت خارجی کاهش دهد. گی کاروسو، رئیس پیشین اداره اطلاعات انرژی آمریکا که اکنون مشاور ارشد انرژی در مرکز مطالعات استراتژیک و بین‌المللی است می‌گوید: چاو بسیار با هوش است. به عقیده وی سیاست چاو مبنی بر تمرکز بر انرژی‌های تجدیدپذیر و کارایی انرژی در درازمدت،

میانه می‌تواند از طریق دریای خزر به بنادر سوخومی و باتومی در گرجستان و در کناره دریای سیاه راه یابد. ولیکن این مسیر به لحاظ هزینه و مسافت قابل رقابت با راه‌های ایران نیست و وجود مناقشات سیاسی و نظامی در منطقه قفقاز نیز بهره‌برداری از این راه را با دشواری‌های امنیتی خاص مواجه است. از سوی دیگر استفاده از مسیر پاکستان نیز به دلیل بحران داخلی در افغانستان میسر نیست و بعید است سرمایه‌گذاران خارجی تا قبل از برقراری یک صلح پایدار در این کشور اقدام به سرمایه‌گذاری جهت احداث جاده در آن کنند. اما ایران نیز به عنوان پل ارتباطی بین این دو منطقه راه مناسبی است البته اگر فشارهای سیاسی و انگیزه‌های امنیتی دیگر کشورها اجازه تصمیم‌گیری نهایی را بدهد.

محمود احمدی نژاد در دیدار با نورسلطان نظربایف اظهارداشت: هم اکنون تهران و آستانه همکاری‌های خوبی را در زمینه انرژی دارند اما با برنامه‌ریزی در توسعه پتروشیمی و نیز انتقال انرژی و زمینه‌های بالادستی انرژی اعم از اکتشافات و توسعه صنایع انرژی می‌توان این همکاری‌ها را گسترش داد. او روابط دو کشور را رو به گسترش توصیف و تصریح کرد: من آینده روابط را روشن می‌بینم. رئیس جمهور ایران حتی در پاسخ به سؤال خبرنگاری اعلام کرد: تهران از حضور قزاقستان در همه مجامع جهانی به خصوص اوپک حمایت می‌کند.

به هر حال باید دید قزاق‌ها در آینده چه تصمیمی خواهند گرفت آنها به دنبال ایجاد تنوع در مسیرهای انتقال انرژی است و این موضوع که اهمیت زیادی برای قزاق‌ها دارد، برای آنها مسیر انتقالی از ایران، مسیری جدید نیست. از سال ۱۹۹۷ میلادی، قزاقستان همکاری با ایران برای سوآپ نفت را آغاز کرد و نفت قزاقستان توسط تانکر به بنادر شمالی ایران در خزر انتقال داده شد و ایران نیز در بنادر خلیج فارس با همان حجم نفت خود را به کشورهای واردکننده به نفع قزاقستان عرضه کرد. البته این امکان هم وجود دارد که قزاقستان از چنین روشی در عرضه گاز مابع نیز استفاده کند و اگر استخراج منابع سوختی در خزر افزایش یابد، بسیار راحت تر است که از سوآپ استفاده شود تا اینکه پروژه‌هایی گران‌قیمت برای انتقال منابع سوختی از خزر احداث شوند.

سال گذشته تهران و آستانه مذاکراتی در رابطه با ساخت خط لوله قزاقستان - ترکمنستان - ایران (خلیج فارس) آغاز کردند و مسیر ایرانی به قزاقستان اجازه می‌دهد که به خلیج فارس راه یافته و به بازارهای آسیایی دسترسی یابد. انتظار می‌رود که در آینده این خط لوله به شبکه خط لوله‌های انتقال نفت ایران وصل شود تا نفت قزاقستان به جزیره خارک در خلیج فارس و پس از آن به مصرف‌کنندگان در جنوب شرق آسیا منتقل شود. البته تاکنون روابط تیره و مناقشه‌آمیز ایران و آمریکا مانع اجرای واقعی توافقات‌ها و اسناد همکاری در زمینه انرژی شده است. ایران می‌داند که افزایش ظرفیت تولید نفت قزاقستان فرصت استراتژیکی است برای انتقال آن و قزاقستان هم می‌داند راه بهتر و هموارتر از خاک ایران می‌گذرد اما مشکل اینجاست که دیگران موش می‌دوانند!